Rozdział 2

Nasze życie to legenda

Aborygeńska literatura oralna

Pierwszymi mieszkańcami wyspy Tajwan były ludy aborygeńskie. Najwcześniejsza tajwańska literatura w naturalny sposób ma więc swój początek w kulturach aborygeńskich. Zanim języki aborygeńskie zaczęto zapisywać alfabetem łacińskim – sprowadzonym na Tajwan przez Holendrów i Hiszpanów, ludność autochtoniczna nie dysponowała własnym pismem, a jej wczesna literatura przekazywana była wyłącznie w formie ustnej.

Terminem „literatura oralna" określamy mity, legendy, opowieści, pieśni, przysłowia i inne utwory przekazywane ustnie kolejnym pokoleniom. W sytuacji braku języka pisanego literatura oralna pozwalała na rozprzestrzenianie kultury, wiedzy, światopoglądu, a nawet systemu wartości różnych grup etnicznych. Niemożność polegania na piśmie sprawiała, że – od najdawniejszych czasów aż do teraźniejszości – rozwijały się łatwe do zaśpiewania rymy. Wykorzystywano także wątki, które wywierały duże wrażenie na słuchających, co pomagało w zapamiętania treści. Brak pisma powodował, że przekaz ustny cechował się dużą zmiennością, dzięki czemu ta sama historia mogła występować w wielu różnych wariantach, co tworzyło przekaz bogaty w informacje kulturowe. Brak pisma nie stanowił więc wady literatury ustnej – ale raczej jej cechę charakterystyczną. To specyficzny styl literacki istniejący, zanim kultura pisma zdominowała społeczeństwo. Dlatego też literatura oralna ma nie tylko wartość literacką, lecz także może pomóc jej odbiorcom w lepszym zrozumieniu historii, społeczeństwa, kultury i języka.

Historia zapisywania literatury oralnej

Mimo że początkowo literatura oralna przekazywana była wyłącznie za pomocą mowy, to badając ją współcześnie, musimy posiłkować się formą pisaną. Najstarsze, bardzo skąpe zapiski o aborygeńskiej literaturze oralnej pochodzą z czasów dynastii Ming (1368–1644) i Ch'ing (1644–1911). Pierwsze systemowe badania pojawiły się dopiero za rządów japońskich (1895–1945) i były kontynuowane po drugiej wojnie światowej przez Instytut Antropologii Republiki Chińskiej.

W czasach istnienia Królestwa Tungning (1661–1683) i następujących po nim rządach chińskiej dynastii Ch'ing nie prowadzono żadnych systemowych badań nad ludnością aborygeńską. Jedyne zapiski o kulturze rdzennej ludności Tajwanu znajdujemy w piśmiennictwie Chińczyków Han, oficjalnych dokumentach oraz notatkach sporządzonych przez zachodnich misjonarzy. Materiały te jednak ukazują co najwyżej punkt widzenia ciekawskich gości z zewnątrz. Obecnie najstarszym znanym dokumentem poświęconym ludności aborygeńskiej są pochodzące z czasów dynastii Ming *Zapiski o wschodnich barbarzyńcach* (Tung-fan chi) sporządzone przez Ch'en Ti. Choć w *Zapiskach* znajdziemy opisy śpiewów i tańców, których autor był świadkiem podczas aborygeńskiej uczty, nie zawierają one tekstów śpiewanych utworów. Znacznie bogatsze opisy znajdziemy w tekście z czasów dynastii Ch'ing *Zapiski z wyprawy nad Cieśninę Tajwańską* (T'ai-hai Shih-cha Lu) autorstwa chińskiego urzędnika Huang Shu-chinga.

W rozdziale *Sześć badań nad tubylczymi zwyczajami* (Fan-su liu-k'ao) autor zapisków sklasyfikował i szczegółowo opisał obyczaje ślubne i pogrzebowe wszystkich znanych mu plemion aborygenów równinnych. Zanotował także oryginalne teksty wielu „tubylczych pieśni" zapisane fonetycznie znakami chińskimi wraz z tłumaczeniem na język chiński. Przykładem jest *Wiosenna pieśń z osady Matou*.

A-chia-an-lü-yen (Ciężko jest zasnąć w noc),
Yin-na-ma-wu-li-kuei-chih-yao (Spotkałem przepiękną dziewczynę),
Chiao-ma-kuei-chiao-lao-yin-mao-fan (Śniłem o niej zeszłej nocy),
Mei-sheng-chiao-ye-yin-mao-fu (Dziś stanąłem przed jej drzwiami),
Hai-ju-wei-sheng-chih-lien (Ciężko opisać moją radość)!

Sześć badań nad tubylczymi zwyczajami zawiera w sumie teksty 34 pieśni i stanowi najstarszy znany zbiór pieśni aborygenów nizinnych. W zebranych utworach możemy wyszczególnić kilka powtarzających się motywów – obok opisów miłości pojawiają się bowiem słowa kluczowe, takie jak „polowanie na jelenie" czy „płacenie danin", które odzwierciedlają metody pozyskiwania zysku i ciężar obciążeń podatkowych ówczesnej ludności rdzennej.

W okresie rządów japońskich, ze względu na potrzeby rządu kolonialnego, wielu uczonych mających podstawy nowoczesnej myśli naukowej poświęcało się badaniom nad kulturą rdzennej ludności Tajwanu. Uczeni w celu skategoryzowania różnych plemion prowadzili badania porównawcze aborygeńskich mitów, a także

spisali wiele utworów literatury oralnej. Do najsłynniejszych uczonych tego okresu należą: Kanori Inō, Ryūzō Torii, Yūkichi Sayama, Yoshimichi Kojima i Ushinosuke Mori.

Wśród wydawnictw tego okresu niezwykle bogatą wartość badawczą ma opublikowany w 1923 roku przez Yūkichiego Sayamę *Zbiór legend tubylców* (Seiban densetsu-shū), który bazuje na *Raporcie z badań nad ludami tubylczymi* (Banzoku chōsa hōkoku sho) oraz innych wcześniejszych pracach badawczych. Zbiór zawiera 785 podań ustnych ludności aborygeńskiej i stanowi podsumowanie pierwszych niemal 30 lat japońskich badań nad tajwańską ludnością autochtoniczną.

Po drugiej wojnie światowej rząd Republiki Chińskiej kontynuował badania antropologiczne rozpoczęte przez badaczy japońskich. Tajwańska Prowincjonalna Komisja Badań Historycznych wydała *Historię aborygenów tajwańskich* (T'ai-wan yüan-chu--min shih), w której również zawarto wiele przykładów literatury oralnej. Od lat osiemdziesiątych XX wieku coraz więcej badaczy zajmuje się badaniami nad literaturą oralną. Są wśród nich między innymi: Chin Jung-hua, Hsu Tuan-jung, Liu Hsiu-mei, Hu Wan-ch'uan i Li Fu-ch'ing. Kiedy wraz ze zniesieniem stanu wojennego w 1987 roku nastąpił gwałtowny rozwój literatury aborygeńskiej, dla wielu nowych pisarzy o pochodzeniu aborygeńskim literatura oralna okazała się ważnym źródłem inspiracji. Przykładem może być Syman Rapongan, który w *Mitologii zatoki Patai* (Pa-tai wan te shen-hua) spisał w unikatowej formie wiele mitów przekazywanych drogą ustną na Wyspie Orchidei (Lanyü).

Wszystkie wyżej wymienione świadectwa pisane nie są w stanie w pełnej formie ukazać pochodzenia i ewolucji literatury oralnej, są tylko jednym z wariantów powstałych na bazie wielu wersji nagromadzonych przez lata. Mimo to możemy dzięki nim chociaż częściowo poznać piękno literatury oralnej tajwańskich aborygenów.

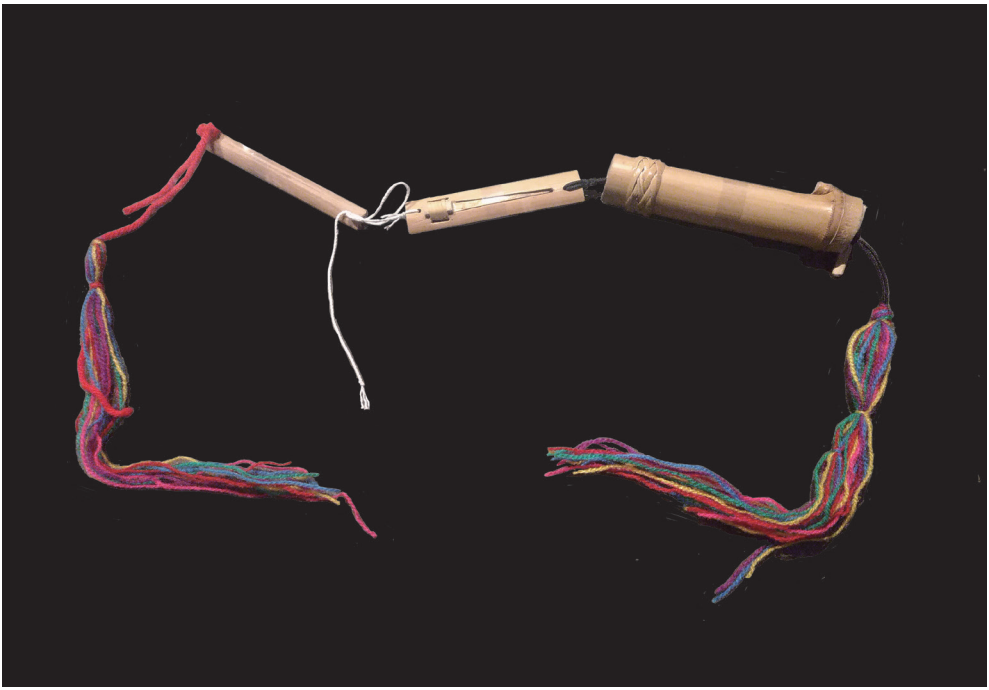

Grafika 2-1 Drumla

Drumla jest instrumentem często używanym przez rdzenną ludność Tajwanu. Służy jako istotne narzędzie przekazywania wiadomości, a także do zapewnienia rozrywki podczas zalotów, ceremonii ślubnych oraz do akompaniamentu podczas tańców.

Grafika 2-2 *Zbiór legend tubylców* (Seiban densetsu-shû)

Zapis mitów i legend tajwańskich aborygenów zebrany przez japońskich antropologów Yūkichiego Sayamę i Yoshihisę Ōnishiego. Zbiór stanowi ważny dokument w badaniach nad kulturą aborygeńską.

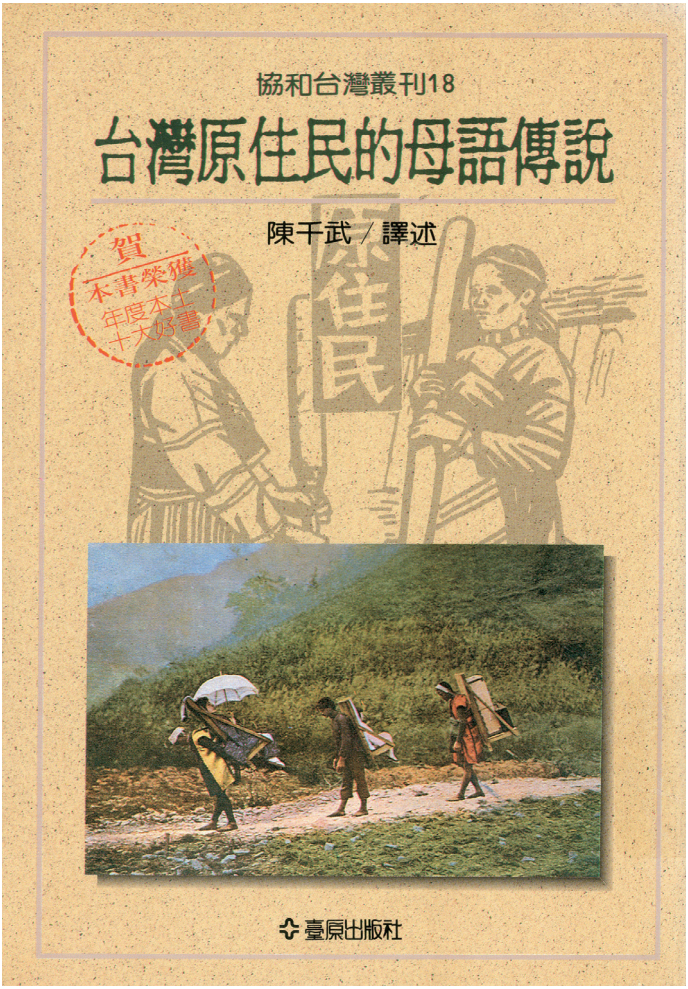

Grafika 2-3 *Mity tajwańskiej ludności aborygeńskiej w językach rdzennych* (T'ai-wan yüan-chu-min te mu-yü ch'uan-shuo)

W 1990 roku poeta Ch'en Ch'ien-Wu zebrał legendy aborygenów w ich językach ojczystych.

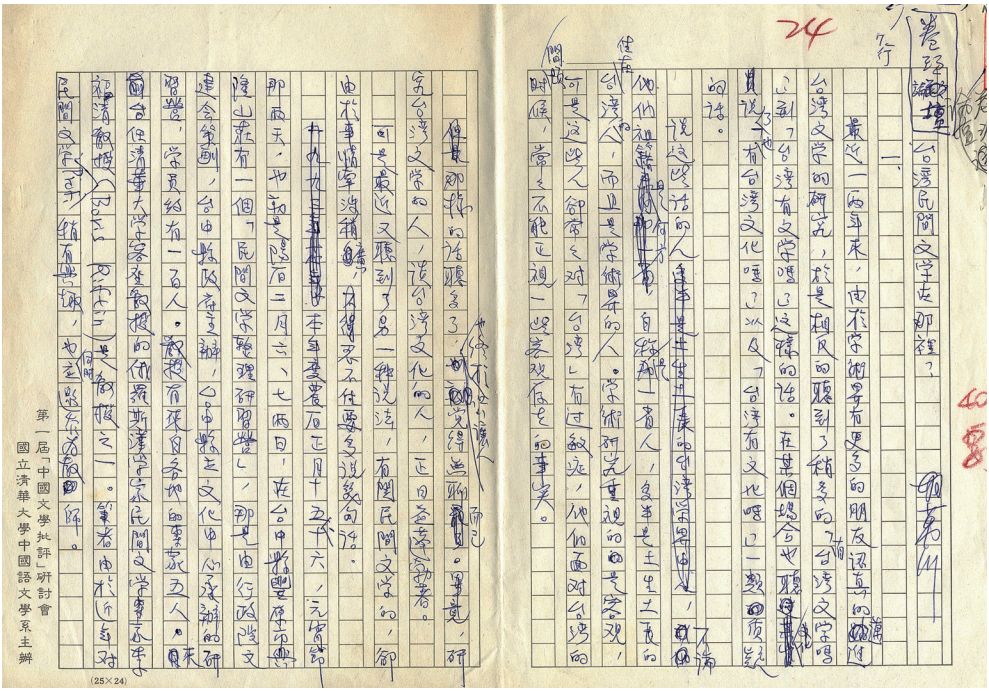

Grafika 2-4 *Gdzie jest tajwańska literatura ludowa?* (T'ai-wan min-chien wen-hsüeh tsai na-li?)

Manuskrypt uczonego Hu Wan-ch'uana w którym głosi, że literatura oralna jest tajwańską literaturą ludową i aby zostać zachowaną w pełnej postaci, wymaga dokładnego zebrania i spisania jeszcze za życia pokolenia, które ją pamięta.